

²⁴ Цит. за: Раушнинг Г. Вказ. праця. – С. 44.

²⁵ Раушнинг Г. Вказ. праця. – С. 37.

²⁶ Цит. за: История дипломатии: В 5 т. / Под ред. В. П. Потемкина. – М.-Л.: ОГИЗ, 1945. – Т. 3. – С. 463.

УДК: 32(510)

© Петро Климишин (Київ)

КОРДОНИ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ЇЇ ГЕОСТРАТЕГІЇ

Проаналізовано вплив кордонів геополітичного простору Китайської Народної Республіки (КНР) на формування її геостратегії та забезпечення її національної безпеки.

Ключові слова: геополітика, геостратегія, геополітичний простір, національна безпека, територія, типологія кордонів, прикордонне поле.

П. Климишин

Границы Китайской Народной Республики как фактор формирования её геостратегии

Проанализировано влияние границ геополитического пространства Китайской Народной Республики (КНР) на формирование ее геостратегии и обеспечения ее национальной безопасности.

Ключевые слова: геополитика, геостратегия, геополитическое пространство, национальная безопасность, территория, типология границ, пограничное поле.

P. Klymyshyn

People's Republic of China's Borders as a Factor of Shaping its Geostrategy

This research paper gives an analysis of impact of geopolitical space boundaries of People's Republic of China (PRC) on shaping its geostrategy and national security.

Key words: PRC, geopolitics, geostrategy, national security, geopolitical space, territory, borders' typology, borderline field.

В умовах формування багатопольярного світу значна кількість держав планети пристосовується до нової геополітичної ситуації. Україна також здійснює пошук прагматичного формату відносин із новими центрами сили, серед яких один з пріоритетів належить Китаю. Так, наміри розбудувати стратегічне партнерство з Пекіном Київ задекларував у червні 2011 року, підписавши в рамках візиту в Україну глави КНР Ху Цзіньтао Спільну декларацію про встановлення і розвиток відносин стратегічного партнерства між Україною та КНР. Утвердження нового формату та рівня взаємодії між країнами на основі зазначеного документа належить до стратегічних цілей та основних завдань політики національної безпеки України¹. З огляду на це виникає потреба у формуванні системи всебічних знань про КНР, а завдання вивчення геополітики і геостратегії Китаю стає актуальним для державних інститутів України. У свою чергу, аналіз геополітичних векторів цієї держави є особливо важливим для визначення перспектив українсько-китайського співробітництва.

Тематика статті у вітчизняній літературі не досліджувалась. Геополітика та геостратегія КНР досить глибоко вивчаються у країнах, які є її геополітичними суперниками. Зокрема, в роботах їх експертів та науковців [2–6; 9; 10; 12; 13; 15] досліджено вплив кордонів КНР на формування геостратегії цієї держави.

Мета статті – на основі аналізу типології кордонів КНР та прикордонного геополітичного простору визначити напрями її геостратегічної активності в сучасних умовах та на перспективу.

Якщо розглядати територію держави як географічні межі її юрисдикції, то ці межі визначають її кордони. Один із законів просторового росту держави за Ф. Ратцелем, стверджує, що кордон – це периферійний орган держави, який є ознакою її росту, сили або слабкості та змін у її організмі. Крім того, розглядаючи державу як організм, німецький вчений вважав, що населений простір сприяє розвитку держави, особливо якщо цей простір оточений природними кордонами². З цього випливає, що від захищеності кордонів та їхньої типології, особливо природної і демографічної, залежить геостратегія держави. Саме тому *природа кордонів* є важливою характеристикою її геополітичного простору.

Китай має величезну протяжність суходільного кордону, яка становить більше 22 тис. км. Збереження недоторканості державних кордонів та формування передумов їх геополітично корисних змін створює серйозне навантаження на національну економіку країни, а також виступає вагомим

чинником у формуванні геополітичного курсу, геостратегії держави та системи її національної безпеки.

Про це свідчить той факт, що територіальні суперечки Китаю з його сусідами в прикордонних зонах часто призводили до воєнних конфліктів. Зокрема, до прикордонного конфлікту з Індією у 1962 році, низки воєнних конфліктів з СРСР у 1969 році та збройного конфлікту з В'єтнамом у 1979 році. У новітній історії, вирішуючи територіальні суперечки зі своїми сусідами, Китаю завжди вдавалось отримати частину спірної території. Так:

- Киргизія двома угодами про делімітацію державного кордону з КНР від 1996 і 1999 років передала останній близько 12 кв. км власної території;
- у 1999 році в результаті ратифікації законодавчим органом Казахстану укладених між Астаною та Пекіном угод про державний кордон Китай отримав 407 кв. км;
- у 2005 році внаслідок демаркації китайсько-російського кордону Китай отримав низку спірних територій загальною площею 337 кв. км;
- у 2011 році парламент Таджикистану ратифікував міжурядовий китайсько-таджицький протокол, згідно з яким до КНР відійшла територія загальною площею близько 1 тис. кв. км у районі Східного Памиру.

Все це створює прецедент для нових ревізій кордонів КНР із сусідами та свідчить, що Пекіну вистачає політичної волі застосовувати воєнний потенціал держави для задоволення власних геополітичних амбіцій.

Оцінюючи природу кордонів та простору в межах геополітичного оточення сучасного Китаю, необхідно зауважити, що їхні характеристики дозволяють визначити окремі вектори геополітичної активності КНР.

Суходолом Китай межує з 14 державами: на сході – з Кореєю, на півночі – з Монголією, на північному сході та північному заході – з Росією, на заході – з Казахстаном, Киргизією і Таджикистаном, на південному заході – з Афганістаном, Пакистаном, Індією, Непалом і Бутаном, на півдні сусідами КНР є М'янма, Лаос і В'єтнам.

Східний кордон Китаю дотичний до Корейського півострова, де проживає єдиний корейський народ, розділений двома державами, що представляють різні політичні системи. Тому для північної частини півострова притаманні телурократичні архетипи, а південь розташовує у зоні таласократичного впливу. Це й обумовлює геопросторовий конфлікт на Корейському півострові. Безпосереднім східним сусідом Китаю є *Корейська Народна Демократична Республіка або Північна Корея*. Кордон між двома державами (1 416 км) проходить переважно річками Туминцзян та Ялуцзян, проте є й сухопутні ділянки, які за своїми фізико-географічними характеристиками є легкодоступними. Загалом китайсько-корейський кордон характеризується прозорістю та недостатньою охороною³.

Хоча за ідеологією Північна Корея є близькою до КНР, а вектор геополітичного тяжіння КНДР проєктує саме на Північ, вона є важким сусідом. Країна активно опановує ракетно-ядерні технології, перебуває у стані перманентного конфлікту з Південною Кореєю та демонструє низькі показники економічного росту. Ці фактори свідчать, що небезпекою на східному кордоні для Китаю є можливість виникнення збройного конфлікту на Корейському півострові, у розв'язання якого неминуче може бути втягнутий Пекін. Водночас низький рівень життя населення КНДР спричиняє зростання кількості північнокорейських мігрантів на території Китаю, а відповідно і соціальних проблем, пов'язаних з їхнім становищем.

Поряд з цим довгострокові геополітичні інтереси Китаю обумовлені необхідністю мати буферну державу на східному кордоні, яка відокремлюватиме КНР від західноорієнтованої Південної Кореї, особливо від американської військової присутності на її території. Актуальність вказаного значно зросла після оголошення у 2010 році Сполученими Штатами Східної Азії зоною стратегічних пріоритетів.

Крім того, Північна Корея володіє природними ресурсами, необхідними для економічного розвитку КНР. Так, у 2010 році корисні копалини становили близько 40% (465 млн дол. США) китайського імпорту з КНДР. Тому зміна політичної системи у Північній Кореї може обмежити доступ Китаю до вказаних ресурсів та вдарить по слабо розвинених північно-східних провінціях КНР

(Ляонінг, Хейлунцзян та Цзілінь), які орієнтовані на економічну співпрацю із східним сусідом⁴.

У цілому східний кордон Китаю характеризується відсутністю безпосередніх воєнних загроз з боку суміжної країни, а головною проблемою є його прозорість.

На півночі Китай межує з Монголією (4 677 км). Практично весь кордон між двома країнами проходить через пустелю Гобі, що обумовлює проблеми з його демаркацією.

Монгольська Народна Республіка (МНР) має велику територію, яка є найменш заселеною серед країн світу. На площі у 1,56 млн кв. км проживає лише 2,8 млн осіб. У той же час на території Внутрішньої Монголії в Китаї проживає майже вдвічі більше монголів ніж у самій Монголії (більше 4 млн осіб). Країна є багатю на природні ресурси (вольфрам, цинк, молібден, олово, мідь, золото, срібло, газ, нафта тощо). Лише запаси урану Монголії оцінюються у 1,3 млн тонн. Крім того, інтерес Китаю викликають значні запаси коксівного вугілля, яке є стратегічною сировиною для сталеливарної промисловості КНР.

Багатий на корисні копалини великий малозаселений територіальний простір МНР не може не провокувати геополітичну експансію Китаю на Північ. Цьому також сприяє історичний аспект китайсько-монгольських відносин, який полягає у тому, що Монголія протягом декількох століть уже була частиною Китайської імперії та розглядається Піднебесною як “несправедливо відторгнута територія”⁵.

Прикордонна зона між КНР та Монголією характеризується відсутністю воєнних загроз для Китаю. Натомість ймовірний конфлікт у цій зоні впливає з геополітичних завдань Пекіна на північному напрямі, вирішуючи, які останній може використати воєнні засоби.

Територія Монголії розділяє кордон Китаю з Росією на дві ділянки: північно-східну (3 605 км) та північно-західну (40 км).

На Північному Сході кордон Китаю з Росією проходить гірськими хребтами Забайкалля, річками Аргунь, Амур, Уссурі та лівою притокою Сунгарі, перетинає північну частину акваторії озера Ханка та зачіпає хребет Лаоелін. Більше 80% китайсько-російського кордону проходить річками, що сприяє інтенсивним економічним зв'язкам та полегшує контроль кордону у порівнянні із суходільними ділянками.

Китайсько-російський кордон характеризується демографічним та економічним тиском з боку КНР. У російських прикордонних регіонах (Республіка Алтай, Приморський край, Хабаровський край, Читинська та Амурська області, Єврейська автономна область) проживає 6,3 млн осіб, тоді як з китайського боку (Сіньцзян-Уйгурський автономний район, автономний район Внутрішня Монголія, провінції Хейлунцзян і Гірін) – майже 110 млн осіб. Якщо російські прикордонні регіони дають близько 3,7% ВВП, то китайські – 8,8%⁶. Таке становище впливає на переоцінку і реформування геостратегічного курсу обох держав.

Малозаселені суміжні території Росії, багаті на корисні копалини (алмази, золото, срібло, мідь, нікель, вугілля та вуглеводні), становлять інтерес для Пекіна та обумовлюють його прагнення геополітично прив'язати вказані регіони до себе. Окреслені обставини є головною причиною експорту китайської робочої сили до російського Далекого Сходу і Сибіру. За різними оцінками, в Росії проживає від 200 тис. до 2 млн етнічних китайців. Точно визначити кількість китайців, що проживають в Росії, вкрай важко через відсутність офіційних даних. Проте чітко простежується тенденція її зростання. Російська офіційна статистика не враховує фактор нелегальної міграції⁷, що може вимірюватись десятками тисяч китайських громадян, які перетинають російський кордон та осідають в країні, суттєво змінюючи демографічну ситуацію в прикордонних регіонах. Тим самим поступово утворюється база для гео економічного освоєння КНР Далекого Сходу та Сибіру. Китайський бізнес поступово витісняє російський у торгівлі, будівництві, виробництві продуктів харчування та товарів широкого вжитку, що посилює сировинну спрямованість економіки прикордонних регіонів Росії. Китайський чинник сприяє відтоку населення з вказаних регіонів і припливу зовнішніх мігрантів. Розширення економічної експансії Китаю на Далекому Сході і в Сибіру може призвести до втрати Росією цих регіонів на користь перенаселеного сусіда тоді, коли чисельність росіян, які там проживають, опуститься нижче критичної межі. У таких умовах статус Сибіру та, особливо, Далекого Сходу все більше набуває характеру прикордонного поля для Росії та метаполя для Китаю. Незважаючи на те, що на початку XXI ст. китайсько-російський кордон

характеризується стабільністю, у перспективі він може перетворитись на зону воєнного конфлікту двох держав.

На заході Китай межує з трьома колишніми радянськими республіками: Казахстаном (1 533 км), Киргизією (858 км) та Таджикистаном (414 км). Кордон між Китаєм та вказаними державами проходить у важкодоступній гірській місцевості, де переважають високі гори: Алтайські гори на кордоні між Китаєм, Казахстаном та Росією, Тянь-Шанська гірська система вздовж кордонів Китаю з Казахстаном та Киргизією, гори Східного Паміру на кордоні з Таджикистаном. В окремих місцях висота цих гір сягає майже 7 тис. м над рівнем моря. Всі вказані держави належать до регіону Центральної Азії, що обумовлює їх транспортний потенціал у коридорі Схід-Захід (особливо Казахстану). Вони дуже багаті на корисні копалини, але відчувають економічний та демографічний тиск східного сусіда.

На теперішній час Пекіну вдалося владнати територіальні суперечки вздовж кордонів із всіма колишніми радянськими республіками (Росією, Казахстаном, Киргизією та Таджикистаном). Тобто ймовірність прикордонного конфлікту з цими державами на початку XXI ст. залишається низькою, але в перспективі існує і постійно зростає можливість китайської експансії в прикордонних зонах регіону.

На південному заході Китай межує з Афганістаном (76 км), Пакистаном (523 км) та Індією (3 903 км). Це найбільш проблемна ділянка китайського кордону, оскільки вона тривалий час є джерелом перманентних воєнних та асиметричних загроз для Китаю.

Китайський кордон із вказаними країнами проходить вздовж лінії найвищих гірських хребтів Паміру та Гімалаїв. Демаркація кордонів у цьому високогірному районі з технічної точки зору є вкрай важкою, що ускладнює розв'язання територіальних суперечок між державами і створює між ними постійне геополітичне напруження.

Китайсько-афганські відносини ускладнені історичною пам'яттю Піднебесної про володіння нею афганською прикордонною провінцією Бадахшан. До того ж Афганістан має значні поклади мінеральних ресурсів та транзитний потенціал, що викликає інтерес у КНР. Так, неподалік Кабула розташоване найбільше мідне родовище на континенті, право на розробку якого має Китай. Крім того, є великі поклади залізної руди (родовище Хаджигет – найбільше у Південній Азії), розвідані поклади дорогоцінних металів, берилієвих руд, мармуру, лазуриту, бариту, целестину. Але складна безпекова ситуація на території Афганістану стримує інтенсивність економічних проектів і в сучасних умовах обмежує геостратегічну активність Китаю.

Пакистан – федеративна держава з перманентними внутрішньополітичними, суспільними, етнічними та релігійними проблемами, яка, крім того, обтяжена територіальними суперечками з Індією, внутрішніми безпековими проблемами екстремістського та терористичного характеру. Китай та Пакистан зв'язує Каракорумське шосе, яке проходить через територію Гілгіт-Балтистану. Стратегічне значення вказаного транспортного коридору полягає у тому, що шосе є основним шляхом торговельного сполучення між КНР і Пакистаном.

Вразливим місцем китайсько-пакистанського транскордонного сполучення є те, що Гілгіт-Балтистан входить в зону територіальних суперечок між Пакистаном та Індією. Це обумовлює посилену військову присутність пакистанських та індійських військ у вказаному регіоні.

Серед геополітичного оточення Китаю найбільш потужним гравцем, який складає йому конкуренцію у Південній Азії, а також становить потенційну воєнну загрозу, є Індія. Країна володіє потужним демографічним (1,2 млрд осіб – 2 місце у світі) та ресурсним потенціалом, демонструє високі показники економічного росту (з кінця 90-х років минулого століття в Індії ріст ВВП становить в середньому 7% на рік)⁸, Індія має статус держави, що володіє ядерною зброєю, активно домагається постійного членства у Раді Безпеки ООН та приділяє значну увагу модернізації національних збройних сил.

Незважаючи на певне покращення політичних та економічних відносин між Китаєм та Індією в останні роки, у взаєминах двох країн зберігається напруженість, пов'язана з територіальними суперечками вздовж усього спільного кордону, що суттєво впливає на геостратегічні позиції двох держав.

Кордон Китаю з Індією умовно можна розділити на три ділянки: західну, центральну та східну.

Західна ділянка кордону (близько 1,6 тис. км) – від перевалу Каракорум на півночі Кашміру до кордону з Тибетом. Починаючи з 60-х років минулого століття, офіційний Делі звинувачує Китай в окупації 38 тис. кв. км (район Аскай-Чин, який є західною окраїною Тибетського плато). Для Індії вказана частина спірних територій не становить господарської цінності, натомість її втрата впливає на престиж та національну гідність. Інтерес Китаю полягає у тому, що через Аскай-Чин проходить ділянка стратегічної Сінцзян-Тибетської дороги, втрата якої може позбавити КНР можливості контролювати частину Тибету, а також швидко розгорнути війська у випадку дестабілізації обстановки на території автономного району.

Ситуація на західній ділянці кордону ускладнена тим, що близько 1/5 її протяжності – це кордон з частиною території Кашміру, яка перебуває під воєнним контролем Пакистану. Тому територіальні геополітичні протиріччя загострюють становище в трикутнику Китай-Індія-Пакистан. Вони стимулюють зміцнення союзних відносин Пекіна та Ісламабада, в основі яких лежить спільний геостратегічний інтерес – недопущення росту індійського впливу в регіоні.

Центральна ділянка (близько 640 км) проходить вздовж Гімалайського хребта від річки Сатледж до кордону з Непалом. На цій ділянці Китай висуває претензії на близько 2 тис. кв. км території, спираючись на їх традиційну належність до Тибету та склад населення спірної ділянки, яке представлено переважно тибетцями.

Східна ділянка пролягає від стику кордонів Китаю, М'янми та Індії до стику кордонів Китаю, Непалу та Індії. В цьому районі офіційний Пекін висуває претензії на 90 тис. кв. км в індійському штаті Арунчал Прадеш, оскільки вважає їх частиною Тибету, а відповідно – Китаю⁹.

Територіальні суперечки вздовж китайсько-індійського кордону існують в районах, що мають геостратегічне значення, насамперед для Китаю. Вони також змушують сторони конфлікту утримувати на постійній основі значні угруповання військ у прикордонній зоні та витратити значні кошти на оперативне обладнання місцевості.

Вздовж кордону між Китаєм та Індією розташовані дві держави: Непал (1 236 км) та Бутан (470 км). Буферний статус вказаних держав обумовлює протистояння між Пекіном та Делі за вплив на їх геополітичний простір. На початку XXI ст. як Непал, так і Бутан зберігають тяжіння до Індії. Проте зі зростанням своєї геополітичної ваги Китай значно посилив свій вплив на геополітичний простір вказаних держав. Вагомим інструментом просування китайських геостратегічних інтересів у Непалі є маоїстські сили, які зберігають міцні позиції на політичній арені країни та всіляко підтримуються Пекіном. Саме боротьба за геополітичний вплив на Непал та Бутан є одним із чинників геостратегічного напруження на китайсько-індійському кордоні.

На півдні Китай має спільний кордон з М'янмою (2 185 км), Лаосом (423 км) та В'єтнамом (1 281 км). Особливістю китайського кордону із вказаними державами є те, що на ньому не існує багато природних перепон. Найбільш важкодоступною ділянкою є частина кордону з М'янмою, що пролягає у Гімалайських горах.

Китай значно переважає своїх південних сусідів за своїм геополітичним потенціалом. Поширювати економічний вплив КНР на Індокитай дозволяє басейн річки Меконг, яка пов'язує всі країни півострова (М'янма, Лаос, В'єтнам, Таїланд і Камбоджа).

Найбільшою державою Індокитаю є М'янма – найменш розвинена серед інших країн півострова. Багата на корисні копалини М'янма має велику протяжність берегової лінії у Бенгальській затоці, на шельфі якої є значні запаси вуглеводнів. Геостратегічне значення території М'янми полягає у тому, що вона забезпечує вихід Китаю у Бенгальську затоку, а відповідно створює можливість постачання енергоносіїв в обхід Малаккської протоки. В умовах розробки бенгальського шельфу стратегічне значення має м'янмський глибоководний порт Сітуе, де перетинаються індійсько-китайські інтереси – боротьба за модернізацію об'єкта з перспективою прокладення до нього відповідних трубопроводів. Китайсько-м'янмський кордон характеризується також такими викликами для Китаю, як можливість поширення відцентрових тенденцій та наркотрафіку на територію китайської провінції Юньнань (безпосередньо межує із бірмським штатом Качин).

Джерелом напруги у відносинах з країнами Індокитаю є питання розподілу водних ресурсів транскордонної річки Меконг. Китай має можливість контролювати стік води Меконгу через будівництво водних споруд, насамперед дамб у провінції Юньнань (верхів'я річки). Найбільшу

залежність від ресурсів вказаної водної артерії відчуває В'єтнам, оскільки рисові поля, що зрошуються водами Меконгу, дають 40% вирощування рису в країні¹⁰. Конфліктність у відносинах між Пекіном та Ханоем також обумовлюють територіальні суперечки, переважно щодо належності островів у Південно-Китайському морі. При цьому легкодоступний суходільний кордон між країнами створює передумови поширення конфлікту на континент. Це означає, що китайсько-в'єтнамський кордон належить до одного з напрямів воєнної небезпеки для Китаю.

Китай має велику протяжність берегової лінії, довжина якої становить 14,5 тис. км (або 32 тис. км, включаючи острови). Це, з одного боку, значно спрощує завдання збереження недоторканності територіального простору, а з другого – забезпечує державі спрощений доступ до Світового океану, де геостратегічною перевагою є те, що він пролягає через теплі моря. Водночас аналіз берегової лінії Китаю свідчить, що вона характеризується невеликою кількістю придатних місць для створення захищеної системи базування сучасних військово-морських сил, а їх географічне розташування не забезпечує перевагу в проведенні морських операцій як у регіональному, так і глобальному вимірах¹¹. Відтак Китай проявляє значний інтерес до островів та передових військово-морських баз у стратегічних районах світового океану.

Уздовж узбережжя Китаю розташовано більше ніж 5 тис. островів, найбільшим з яких є острів Тайвань. Його східний берег омивається Тихим океаном. Проблемною зоною для китайського флоту є так звана “перша острівна гряда”: Корейський півострів, Японія (включаючи острови Рюкю), Тайвань, Філіппіни, Малайзія, Індонезія та Індокитай. Ці території виступають у ролі природного бар'єру, який стримує поширення китайського впливу в Тихий океан. Через це будь-яка ланка у першій острівній гряді може перетворитись на зону збройного протистояння.

Найбільше стратегічне значення для КНР у першій острівній гряді має о. Тайвань. На думку американського генерала Д. Макаурта, Тайвань – це “авіаносець, який неможливо потопити, що займає позицію рівно посередині берегової лінії Китаю”¹². Це означає, що Тайвань є ідеальною базою для проектування іноземної військової сили в сторону китайського узбережжя. Проте, якщо Тайвань повернеться під контроль Китаю, китайський військово-морський флот опиниться не тільки у стратегічно вигідному положенні відносно першої острівної гряди, але й набуде можливостей проектувати власну військову силу за її межі.

На морі для Китаю існує більше геополітичних проблем, ніж на континенті. *КНР має морські кордони з Південною Кореєю, Японією, Філіппінами, Малайзією, Брунеєм, Індонезією та В'єтнамом.* З більшістю цих країн конфліктність пов'язана зі спільними претензіями на морський простір і шельф. В основі спорів лежать геополітичні інтереси суб'єктів конфліктів.

У Східно-Китайському морі залягають значні енергетичні ресурси, які є основним джерелом суперечок між КНР та Японією. За приблизними підрахунками там міститься 198 млрд куб. м природного газу та понад 100 млрд барелів нафти¹³. Тоді як Японія стверджує, що виключна економічна зона повинна поділятися за принципом рівновіддалених ліній від усіх залучених до неї країн, Китай висуває претензії на континентальний шельф поза вказаною роздільною лінією, а претензії КНР сягають Окінавської впадини та фактично берегів Японії. Водночас між країнами тривають територіальні протиріччя щодо належності островів Сенкаку (кит. Дяоюйдао), на які також висуває претензії Тайвань. Ще з 2000 року Китай активізував дії Східного флоту ВМС НВАК в акваторії архіпелагу Сенкаку, що пов'язано з результатами космічної геологічної розвідки КНР, які довели наявність на шельфі островів великих запасів нафти та природного газу.

Південно-Китайське море відіграє особливу роль з огляду на безпеку у Північно-Східній та Південно-Східній Азії. Країни Північно-Східної Азії залежать від постачання сирової нафти та торгівлі, які проходять переважно морськими торговельними шляхами Південно-Китайського моря. Зокрема, у 2010 році 80% сирової нафти Китай, Японія, Південна Корея та Тайвань отримали морським шляхом через Малаккську протоку (одне з найбільш критичних місць на торговельному шляху з Індійського у Тихий океан)¹⁴.

Головними об'єктами спору в Південно-Китайському морі є Парасельські острови, острови Спратлі і Пратас, обширна обмілина Макклесфілд-бенк, а також низка інших більш дрібних груп островів. Основні суперечки ведуться довкола архіпелагу Спратлі та Парасельських островів, оскільки інші острівні групи практично контролюються Китаєм. Головною відмінністю

територіального спору навколо вказаних архіпелагів є те, що на них повністю або частково претендують одразу декілька країн – Бруней, В'єтнам, Китай, Малайзія, Тайвань, Індонезія та Філіппіни¹⁵.

Крім потенційних запасів вуглеводнів, Південно-Китайське море також є привабливим з точки зору рибного промислу (1 кв. км шельфового моря дає 3 т риби, коли аналогічна площа глибинних морів – лише 10 кг). Традиційно рибний промисел в акваторії Південно-Китайського моря здійснюється рибальськими суднами Китаю, В'єтнаму, Філіппін, Малайзії, Індонезії, Брунею, Таїланду, Камбоджі та в сукупності складає не менш ніж 8% від загального світового обсягу. Тому з огляду на численні територіальні спори у Південно-Китайському морі рибальство також є джерелом напруги серед вказаних країн та може стати причиною розв'язання конфлікту.

Таким чином, кордони Китаю відіграють важливе значення у формуванні його геостратегії. З одного боку, вони сприяють забезпеченню безпеки простору КНР через географічні перешкоди, а з другого – вказані геофактори стримують експансію Китаю. Крім того, кордони з деякими державами мають спірний характер, що вимагає значних зусиль для забезпечення національної безпеки в прикордонних регіонах. До найбільш загрозливих напрямів належать: північно-східна ділянка кордону із Росією, китайсько-індійський кордон, включаючи території Непалу і Бутану, а також китайсько-в'єтнамський кордон у південному напрямку. Але значна частина кордонів забезпечує для Китаю взаємовигідні відносини з сусідніми країнами, на теперішній час не викликаючи побоювань щодо безпеки КНР.

На морі для Китаю існує більше геополітичних проблем, ніж на континенті, де першочерговим завданням країни є повернення під геополітичний контроль острова Тайвань, що дозволить КНР отримати геостратегічну перевагу щодо першої острівної гряди. Тому найбільш вразливими в системі воєнних загроз безпеці держави є морські кордони Китаю, що штовхає КНР на нарощування військово-морської могутності.

¹ п. 4.2.4 Указу Президента України “Про Стратегію національної безпеки України” від 12 лютого 2007 року №105 (в редакції Указу Президента України від 8 червня 2012 року № 389/2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2007>

² Нартов Н.А., Наготов В.Н. Геополитика. Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – С. 51.

³ China and North Korea: Comrades Forever? Asia Report 112.–Brussels: International Crisis Group, February 1, 2006.– P. 10

⁴ Drew Thompson Silent Partners: Chinese Joint Ventures in North Korea.– Washington, DC: U.S.–Korea Institute at the School for Advanced International Studies, February 2011.– P. 4

⁵ Балмасов С. Китай начнет поглощение с Монголии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.ru/world/asia/foreast/21-01-2011/1064287-mongol-0/>

⁶ Безопасность и международное сотрудничество в поясе новых границ России / Под ред. Л.Б.Вардомского и С.В. Голунова. – М. – Волгоград: НОФМО, 2002. – 572 с.

⁷ Див. Демографический ежегодник России. 2010: Стат. сб./ Росстат.– М., 2010. – 525 с.

⁸ CIA: The World Factbook [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/in.html>

⁹ Мясникова В.С., Степанова Е.Д. Границы Китая: история формирования. – М: Памятники исторической мысли, 2001. – С. 292–296.

¹⁰ U.S.–China Economic and Security Review Commission, 2010 Annual Report to Congress, Washington, DC: U.S. Government Printing Office.– 2010.– P. 137

¹¹ Див. Китай [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/strany_mira/KITA.html?page=0,4

¹² Robert D. Kaplan The Geography of Chinese Power // Foreign Affairs.– May–June, 2010.– №3.

¹³ Office of the Secretary of Defense, Annual Report to Congress: Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2010.– Washington, DC: U.S. Department of Defense, 2010.– P. 17.

¹⁴ Там само.

¹⁵ James Clad, Sean M. McDonald, and Bruce Vaughn, eds., The Borderlands of Southeast Asia.– Washington, DC: National Defense University, 2011.– P. 121